

יורשי חברי קיבוץ לעזאזל !?

"מקרים קשים מביאים לפסיקה גרועה" - לאחרונה ניתן פסק דין של בית המשפט העליון בענייני קיבוצים, המסיים התדיינות בשלוש ערכאות; רע"א [8226/21 קיבוץ נאות מרדכי נ' דניאל שליידר](#). מן הצד האחד, קיבוץ נאות מרדכי, מן הצד האחר יורשי חברת קיבוץ. כך היה; בקיבוץ נאות מרדכי הוחלט על ביצוע שיוך דירות לחברי הקיבוץ בהתאם להחלטה 751 של רשות מקרקעי ישראל. בהתאם להחלטת השיוך שנתקבלה בקיבוץ בשנת 2008, נקבע, כי במקרה של פטירת חבר זכאי, בטרם השלמת השיוך, יוכל הקיבוץ לבחור בנוגע ליורשי החבר באופן חד צדדי, באחת משתי אפשרויות; הראשונה – לאפשר לאחד היורשים להסתדר עם שאר היורשים (לרכוש אותם החוצה) ולאחר מכן לבוא להתקבל לחברות ולממש את השיוך על כל ההטבות הגלומות בו. יורש זה בא בנעלי המוריש, ועל כן זכאי ליהנות מהנחות דמי ההיוון גיאוגרפית (אזורי עדיפות), אך לא פחות מכך, זכאי היורש ליהנות מהנחת דמי ההיוון בהתאם להחלטות רשות מקרקעי ישראל. לפי האפשרות השנייה; הקיבוץ יכול לפדות את היורשים "החוצה", כלומר לשלם להם את "ערך זכאות המוריש לבית מגורים" (כך נוסח); הקיבוץ לא הבין את המורכבות ולא היטיב לנסח את ההחלטה בצורה ברורה.

בחלוף השנים, ועם התקדמות הליכי השיוך, בחר הקיבוץ לפדות את זכויות היורשים. הקיבוץ סבר כי ערך הפדיון הנו ערך "הבלוקים" בלבד של בית מגורים טיפוסי כמאה וחמישים אלף ש.ו. מנגד, סברו היורשים, כי על הקיבוץ לפדות אותם בערך הבלוקים ובצירוף הערך המגולם בשיוך מגרש מגורים בקיבוץ היינו בצירוף הטבת דמי ההיוון לפי החלטת השיוך ושווי הפיתוח שבקרקע – ערך ריאלי. הצדדים הגיעו לבית המשפט השלום וזה פסק לטובת היורשים. לאחריו בערעור, הכריע גם בית המשפט המחוזי בדעת רוב לטובת היורשים. הקיבוץ הגיש ערעור נוסף שבמסגרתו הכריע בית המשפט העליון דווקא לטובת הקיבוץ.

העובדה שבמקרה זה דנו שלוש ערכאות שונות ושהשופטים בערכאות השונות נחלקו בדעותיהם, מלמדת כי שתי הגישות, דחיה של טענות היורשים וקבלתן מנגד, "אפשריות" בנסיבות ובצד כל אחת הגיונה. העליון בחר בגישה שמרנית שתכליתה לרסן התערבות של בתי המשפט. פסיקתו מלמדת על השקפת עולמו של שופט העליון הפרופ' שטיין, שכתב את פסק הדין.

בניגוד לעליון, סברו שופטי השלום והמחוזי, כי יש לזקוף לחובת הקיבוץ את הניסוח הלא מוצלח של החלטותיו. בנוסף סברו, כי מקום בו קיימות שתי אפשרויות העומדות לבחירת הקיבוץ הבלעדית, הללו

צריכות להיות דומות בערכן הכלכלי המצרפי, שאם לא כן, יקופחו זכויות היורשים בעת שהקיבוץ יבחר באפשרות המיטיבה עמו בלבד. נקבע כי יש לבחור בפרשנות שהעושה צדק עם היורשים ועולה בקנה אחד עם עקרונות של שוויון ותום לב, ביחוד כאשר מדובר בפעולה שמבצע קיבוץ וקשורה במישרין בהקצאת מקרקעי ישראל. כמו כן נקבע, כי פרשנות המיטיבה עם היורשים עולה בקנה אחד עם השכל הישר, לפיו אין זה סביר שהמורשיים יקפחו את יורשיהם לאחר מותם ויוותרו על זכות הורשה של הטבה אישית בעלת ערך רב, שהוענקה להם בגין עמלם ותרומתם רבת השנים.

בעוד שבתי המשפט הראשונים הניחו כהנחת מוצא כי יש לפרש את החלטות הקיבוץ ברוח ערכים של שוויון, הגינות ותום לב וביקשו להגיע לתוצאה צודקת, בחר העליון דווקא בגישה דווקנית, וקבע כי הערך שיש לבכר במקרה המסווג לשיטתו כפעולה אזרחית חוזית, הנו "חופש החוזים" ועקרון הניהול העצמי של גוף אזרחי. העליון קבע, כי נוסח ההחלטות ברור דיו ואינו מצריך פרשנות או התערבות. נקבע, כי הואיל ושידך הדירות הוא הליך וולונטארי כמו גם זכות ההורשה, הקיבוץ וחבריו רשאים היו לקבוע הסדרים שונים כלפי בעלי זכויות עם מאפיינים שונים. עוד נקבע כי המורשיים עצמם היו שותפים להחלטות ולאורח החיים והם שהחליטו למעשה "לקפח" את יורשיהם. בהיעדר הוכחה כי נפל פגם בהליך קבלת ההחלטות ולנוכח העובדה שלא הוגשה תביעה לבטלן בסמוך למועד קבלתן - אין הצדקה להתערבות;

אלא שקריאת פסק הדין, מלמדת, כי נעלמו מעיני העליון עובדות וכי הוא נעדר היכרות עם חיי המעשה הקיבוציים. התוצאה של פסק הדין אינה נכונה בנסיבות העניין והיא פוגעת בזכויות ייסוד של המורשיים שהלכו לעולמם ושל יורשיהם. התוצאה מביאה לפגיעה כלכלית משמעותית. במרכז הארץ עלולה פגיעה שכזו להגיע לכדי מאות אלפי שקלים למגרש. מסקנות העליון, אינן מתיישבות עם טבע העולם והאדם. המוריש אינו נוהג לקפח את יורשיו. יש להניח שגם חברי נאות מרדכי הוותיקים לא כיוונו להוריש את רכושם וזכויותיהם לקיבוץ ולא לצאצאיהם ואף לא כווננו שירדו לטמיון. הגיון זה אף עולה עם מגמת ההתחדשות וההפרטה שהחלה בשנות השמונים, מגמה של העברת זכויות מידי הקיבוץ לידי החברים.

בנוסף התעלם העליון מהטבת דמי ההיוון האישית (בניגוד לגיאוגרפית) הגלומה בהחלטות. למשל, בהחלטה הקניינית (לשעבר 1456) זוכה החבר הוותיק (ובעקבותיו, יורשיו) להטבה בשיעור של 58% מערך הקרקע. בהחלטת השידך 751 זוכה חבר בעל וותק מקסימאלי להטבה אישית בגין וותק בשיעור של 80% מערך הקרקע (ויורשיו זכאים לבוא בנעליו) – מדובר בהרבה כסף. ואם לא די באמור, בקיבוצים שבחרו לשידך לפי 751. התוצאה אליה הגיע בית המשפט העליון פשוט מורידה לטמיון את הטבת הוותק לה היה זכאי המוריש. הטבה זו ניתנת לניצול על ידי יורשיו בלבד. חבר חדש לא יהיה זכאי להטבה זו;

שופטי העליון הניחו שחברי הקיבוץ ובהם הוותיקים (קשישים), הבינו את מלא המשמעויות של ההחלטות שהובאו להצבעה באספה וכי הם היו שותפים באופן מלא לניסוח ולבחירת המנגנונים. בהינתן שכך הניחו כי הם כיוונו לעמדת הקיבוץ כיום בחלוף כ-12 שנים וכי אל לבית המשפט להתערב. אלא שכפי שיודעים אנשי הקיבוצים, פעמים רבות מגבשת הנהלת הקיבוץ המיומנת והמלווה ביועצים, והמורכבת מאנשים צעירים יחסית, את המנגנונים המובאים להצבעה באספה ואלה מתקבלים פעמים רבות כמקשה אחת וללא שינויים משמעותיים. קביעת בית המשפט, לפיה אין לנקוט בעניינו בכלל הפרשנות כנגד מנסח ההחלטה (הקיבוץ), משום שמנסחי ההחלטה הנם כלל החברים, אינה מדויקת ומתעלמת מטבע הדברים ומהמבנה החברתי הקיבוצי. כידוע, החלטות רבות בקיבוצים מתגבשות בהתאם לאינטרסים שונים של קבוצות לחץ. הקבוצה החלשה ביותר מבין קבוצות אלה, היא בדרך כלל קבוצת הקשישים. הללו לרוב אינם מנהלים קמפיילים ציבוריים ונוהגים לקבל את ההחלטות כלשונן, לעיתים מבלי להבין את המשמעות של ההחלטות. כמו כן, הם מהווים קבוצת מיעוט שאין בכוחה לשנות או להתנגד. יורשיהם העתידיים של החברים הקשישים, מתגוררים פעמים רבות מחוץ לקיבוץ וממודרים או שאינם בקיאים בהליכי קבלת ההחלטות. הם אינם יכולים להשפיע עליהם וכך פעמים רבות נפגעות זכויותיהם.

קיימת קבוצה נוספת של יורשים שמצבם אף קשה יותר, אלה הם יורשיהם של חברים שנפטרו לאחר היום הקובע אך שנים רבות בטרם השלמת השיוך, כלומר עומדת להם זכאות "כלשהי" חסרת צורה. לעיתים מתקבלות החלטות הפוגעות בזכויותיהם ומכרסמות בהן במהלך השנים – קבוצה זו אינה מיוצגת כלל. בית המשפט העליון לא התייחס לסוגיה זו, אף שבמקרה שבפניו שונו החלטות השיוך לאחר מות המורשה. כלומר המורשה לא הייתה צד לחלק מהתיקונים שתוקנו. (אנו סבורים שיש להטיל על הקיבוץ חובה לפעול בנאמנות עבור יורשים אלה).

לצערנו, פסק דינו של בית המשפט העליון, יצר, גם אם לא במכוון מציאות משפטית לא מוצלחת שאינה מביאה בחשבון את מלא הנתונים השיקולים והערכים ובכך הביא לפגיעה ביורשים ובמעמדם. שופטי העליון אינם בקיאים בסוגיות הנ"ל ונראה שהם אינם מעוניינים להעמיק בכך. התוצאה המשפטית אליה הגיע בית המשפט העליון אינה טובה ועלולה חו"ח לתת רוח גבית לפגיעה בזכויות יורשי חברי קיבוצים שהלכו לעולמם – לא ניתן משקל ראוי להגנת זכויות יורשים ומורשים שנרכשו בעמל יזע ודם. מדובר בפסיקה שמרנית ומטרידה. גם לחופש החוזים, לניהול העצמאי של אגודות ולאבחנה "המותרת" בין "שונים" יש לשים גבולות. נדמה שהאמרה בה פתחנו נכונה בעניינו ביתר שאת.

עו"ד מקבי מירום, מתמחה בדיני קיבוצים ושותף במשרד עורכי דין – www.Meirom.co.il